

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 3.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.9>

УДК 332.2:332.3

А. М. Третьак,

д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України, професор кафедри геодезії та землеустрою, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1154-4797>

В. М. Третьак,

д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою,

Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6779-1941>

Т. М. Прядка,

к. е. н., доцент кафедри геодезії та землеустрою,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-0128>

Н. А. Третьак,

к. е. н., старший дослідник, старший науковий співробітник відділу проблем

економіки земельних і лісових ресурсів,

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого

розвитку Національної академії наук України»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7602-8606>

**НАУКОВІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО УСТРОЮ
УКРАЇНИ І ЇЇ РЕГІОНІВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**

A. Tretiak,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher,
Bila Tserkva National Agrarian University*

V. Tretiak,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Geodesy
and Land Management, Sumy National Agrarian University*

T. Priadka,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Bila Tserkva National Agrarian University*

N. Tretiak,

*PhD in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Land
and Forest Resources Economics,*

*Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable
Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»*

SCIENTIFIC BASIS OF THE STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF THE LAND SYSTEM OF UKRAINE AND ITS REGIONS IN THE POST- WAR PERIOD

Обґрунтовано значення земель для суспільства та їх основні функції: для урядів і держав – це складова суверенітету, інструмент влади та контролю; для фермерів і інших сільськогосподарських землекористувачів – це джерело продовольства та засобів для існування; для великого бізнесу – джерело прибуткових активів; для населення країни – суспільний чи «священний» актив, який необхідно захищати для майбутніх поколінь; для громадськості в галузі використання і охорони земель та природи – це місцеперебування видів, які слід захищати; для вчених – всебічно досліджуваний компонент біосфери, що забезпечує життєві пріоритети та функціонування екосистем внаслідок складної взаємодії ґрунтів, води, біоти, геоморфології та мінералів. В цьому зв'язку визначено, що основним підходом до оцінки системи землекористування, а відповідно і земельного устрою, є сталий (збалансований) розвиток. Комплексне вирішення проблем розвитку земельних

відносин, організації використання і охорони земель з врахуванням екологічних, соціальних та економічних інтересів громадян, територіальних громад і держави в цілому, можливе в системі земельного устрою. Зазначено, земельний устрій – це система, похідна від суспільного і державного устрою, що характеризується земельно-територіальною організацією території держави в цілому або території регіону чи територіальної громади та певними земельними відносинами і визначається системою власності, порядку та формами володіння і користування землею, а також принципами організації використання земель та інших природних ресурсів. Обґрунтовано парадигму зміни сучасної системи земельного устрою від моделі 1 (в основу покладена політика щодо земельних ресурсів) і 2 (в основу покладена інформація про земельні ресурси) до моделі 3 (в основу покладена інституціональна модель в розвитку земельного устрою). В цьому зв'язку запропоновано розроблення «Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період».

*The importance of lands for society and their main functions are substantiated: for governments and states, it is a component of sovereignty, an instrument of power and control; for farmers and other agricultural land users, it is a source of food and means of livelihood; for large businesses - a source of profitable assets; for the country's population, it is a public or "sacred" asset that must be protected for future generations; for the public in the field of use and protection of land and nature - it is the habitat of species that should be protected; for scientists, it is a comprehensively researched component of the biosphere, which ensures vital priorities and the functioning of ecosystems due to the complex interaction of soils, water, biota, geomorphology and minerals. In this connection, it is determined that the main approach to the assessment of the land use system, and accordingly the land system, is sustainable (balanced) development. A comprehensive solution to the problems of development of land relations, organization of land use and protection, taking into account the ecological, social and economic interests of citizens, territorial communities and the state as a whole, is possible in the system of land administration. **The land system** is a system derived from the social and state system,*

which is characterized by the land-territorial organization of the territory of the state as a whole or the territory of the region or territorial community and certain land relations and is determined by the property system, the order and forms of land ownership and use, as well as the principles of organization use of land and other natural resources. The paradigm of changing the modern system of land management is substantiated from model 1 (based on the policy regarding land resources) and 2 (based on information about land resources) to model 3 (based on the institutional model in the development of land management). In this condition, the development of the "Strategy for the development of the land system of Ukraine and its regions in the post-war period" is offered. Its structure and content include. I. General provisions: 1.1. Justification of the need to develop a model of the land system of Ukraine and its regions in the post-war period; 1.2. General assessment of the land system of Ukraine and its regions nowadays (post-war challenges); 1.3. The land base of Ukraine and its regions as a basis for further sustainable management of land use and development of rural areas; 1.3.1. Paradigm of the land use system; 1.3.2. Value of land and other natural resources; 1.3.3. Factors affecting the desertification of the territory of Ukraine and its regions (consequences of military aggression of the Russian Federation, climate, land degradation and biodiversity, errors of the territorial and administrative system, land market); 1.4. Determining principles of planning and implementation of the land system model of Ukraine and its regions in the post-war period; 1.5. Basis and mechanisms of strategy implementation. II. Main strategic priorities: 2.1. Strategic priority No. 1. Overcoming the consequences of the Russian military aggression; 2.2. Strategic priority No. 2. Creation of an ecological framework of regional land use systems and implementation of land zoning according to their suitability and value of other natural resources; 2.3. Strategic priority No. 3. Ways of correcting errors of the territorial-administrative system in relation to districts and territorial communities; 2.4. Strategic priority No. 4. Planning of the system of sustainable (balanced) land use of regions and territorial communities; 2.5. Strategic priority No. 5. Elimination of socially vulnerable mechanisms and tools of the market circulation of agricultural land plots and intensification of the development of family farming land use; 2.5. Strategic priority No. 5. Development of typical models of districts and territorial communities of land management and

mechanisms for regulating the system of land ownership and land use by forms of ownership and management, taking into account the elimination of the consequences of hostilities and acts of terrorism in the Russian Federation, as well as land management projects regarding land zoning by types (subtypes) of land use within the boundaries of settlements; 2.6. Strategic priority No. 6. Restoration of land, land use and land plots at the national, regional and territorial community levels, improve the accessibility, integrity and interoperability of cadastral registers; 2.7. Strategic priority No. 7. Implementation of communication support for the development of the land system of Ukraine and its regions in the post-war period. III. Monitoring of Strategy implementation: 3.1. Monitoring of operational and organizational support of the Strategy; 3.2. Areas of Strategy monitoring and key performance indicators.

Ключові слова: *земельний устрій, стратегія, стале землекористування, земельні ресурси, земля, управління.*

Keywords: *land system, strategy, sustainable land use, land resources, land, management.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Кінець XX - початок XXI століття відзначений як період особливої уваги людства до земельних ресурсів планети. І якщо донедавна головними проблемами називалися питання втрати родючих ґрунтів, продовольчої безпеки, то останніми роками все частіше починають звучати інші проблеми, пов'язані із зміною клімату, опустелюванням та деградацією земель, сталим розвитком землекористування та управління які обумовили проблеми кліматичних змін та адаптації до них соціуму, збереження біологічної різноманітності та екосистемних послуг, підтримка та відтворення земельного капіталу, питання повторюваності та поширення надзвичайних ситуацій, зростання міст та розміщення продуктивних сил, і багато інших.

В Україні, як зазначено у «Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель» [1] «*Особливо загрозливою є прогресуюча деградація та спад родючості ґрунтів-основи біосфери і*

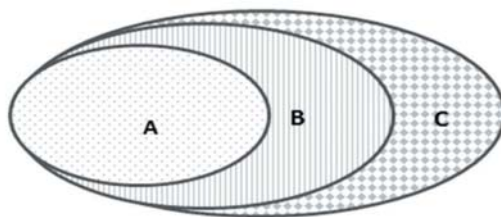
сільськогосподарського виробництва. Щорічні збитки від основних видів ґрунтової деградації становлять близько 40-50 млрд. гривень, у тому числі за рахунок незбалансованих втрат гумусу і поживних речовин – 23-28 млрд. гривень; від недобору продукції та втрат ґрунту через ерозію – 17-22 млрд. гривень». Залишається високою землеємність основних галузей національної економіки. Так, вона в Україні у 2,5-2,7 рази вища, ніж у країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку [1]. Формування земельних відносин, зміна форм власності та господарювання на землі на даний час не забезпечили поліпшення використання земель та їх охорони. Як зазначено у «Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель» [1] «Однією з основних причин виникнення проблеми нераціонального використання земель та їх неналежної охорони є відсутність досконалої системи нормативно-правових актів, які б реально регламентували науково обґрунтоване екологічно та економічно припустиме використання земель в умовах наявності значної кількості дрібних землеволодінь і землекористувань». Тому виникла нагальна потреба у розробленні відповідних нормативних документів державного планування у галузі земельних відносин та галузі використання і охорони земель. Разом з тим, комплексне вирішення проблем розвитку земельних відносин, організації використання і охорони земель з врахуванням екологічних, соціальних та економічних інтересів громадян, територіальних громад і держави в цілому, можливе в системі земельного устрою. *Земельний устрій* – це система, похідна від суспільного і державного устрою, що характеризується земельно-територіальною організацією території держави в цілому або території регіону чи територіальної громади та певними земельними відносинами і визначається системою власності, порядку та формами володіння і користування землею, а також принципами організації використання земель та інших природних ресурсів [3]. Таким системним та комплексним документом щодо визначення державної політики та стратегічних напрямів управлінських дій повинна стати «Стратегія розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період».

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – сформуванати наукові засади розроблення Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Негативний стан організації використання і охорони земель обумовлює зміну традиційної парадигми сприйняття земель як джерела продовольчих ресурсів, обмеженої сільськогосподарським виробництвом, у бік сприйняття як невід'ємної частини біосфери, що забезпечує стійке існування людської цивілізації. Не менш важливим наслідком втрати земельних ресурсів, опустелювання та деградації земель є екологічні та соціальні проблеми земельного ринку, і особливо прояви негативних змін земельних та інших природних ресурсів, пов'язані із війною в Україні, масштаби яких досягли такого рівня, що стали впливати на глобальні та національні природні і соціально-економічні процеси. Зміна парадигми сприйняття земель та землекористування у схематичному вигляді представлена на рис. 1.

Рисунок 1. Розвиток підходів до оцінки системи землекористування

А. Ранній інтерес до впливу на довкілля підкреслював підходи, засновані на оцінці земель [8; 14] і потенціалу земель [6; 11] в яких основна увага приділялася використанню ґрунтових ресурсів, переважно для сільськогосподарських цілей. Підхід сталого землекористування розглядався як протилежність системам управління, що призводять до деградації земель, у тому числі до погіршення стану ґрунту та його «здоров'я» [16] При виробленні рішень для складних проблем деградації земель розглядався зв'язок між сталим землекористуванням, деградацією земель та здоров'ям ґрунту.

В. Більш широкий підхід до управління земельними та водними ресурсами і біорізноманіттям. При такому підході поняття земель визначається ширше і включає біосферу, ґрунт, гідрологію (*запаси поверхневих та підземних вод*), геологію поверхневих відкладень, населені пункти та пов'язану з ними інфраструктуру [15]. Екологічні ресурси, що розглядаються, варіювали в залежності від цілей дослідження, але в цілому відповідають концепції земельного потенціалу.

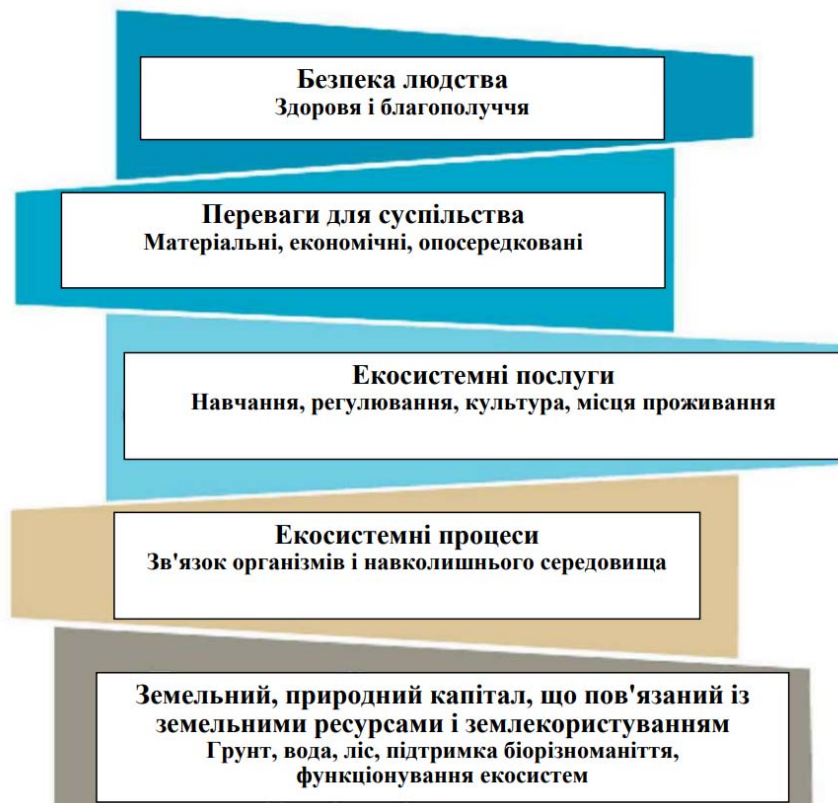
С. Пізніші підходи до управління земельними ресурсами і землекористуванням охоплюють три основні аспекти сталості – екологічну, економічну та соціальну [9; 12; 13; 17; 18]. Ця цілісна перспектива в даний час прийнята як найбільш підходяща [9], але вона одночасно є складнішою і потребує більше часу та ресурсів для вирішення. Ця перспектива узгоджується із сучасною концепцією прагнення до досягнення Нейтрального балансу деградації земель, яка спрямована на підтримку природного капіталу та екосистемних послуг наземних систем для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення добробуту людей. Але вона потребує значних змін в концепції земельного устрою країни, регіону та територіальних громад.

Уявлення про земельній устрій країни, регіону, територіальної громади, земельні та інші природні ресурси та систему землекористування, що змінюється, є не тільки реакцією на навколишнє середовище, але також причиною і наслідком соціально-економічних пріоритетів. Відповідно земельній устрій, земельні ресурси та система землекористування:

- ◆ для урядів і держав – це складова суверенітету, інструмент влади та контролю;
- ◆ для фермерів і інших сільськогосподарських землекористувачів – це джерело продовольства та засобів для існування;
- ◆ для великого бізнесу – джерело прибуткових активів;
- ◆ для населення країни – суспільний чи «священний» актив, який необхідно захищати для майбутніх поколінь;

- ◆ для громадськості в галузі використання і охорони земель та природи – це місцеперебування видів, які слід захищати;
- ◆ для вчених – всебічно досліджуваний компонент біосфери, що забезпечує життєві пріоритети та функціонування екосистем внаслідок складної взаємодії ґрунтів, води, біоти, геоморфології та мінералів (рис. 2).

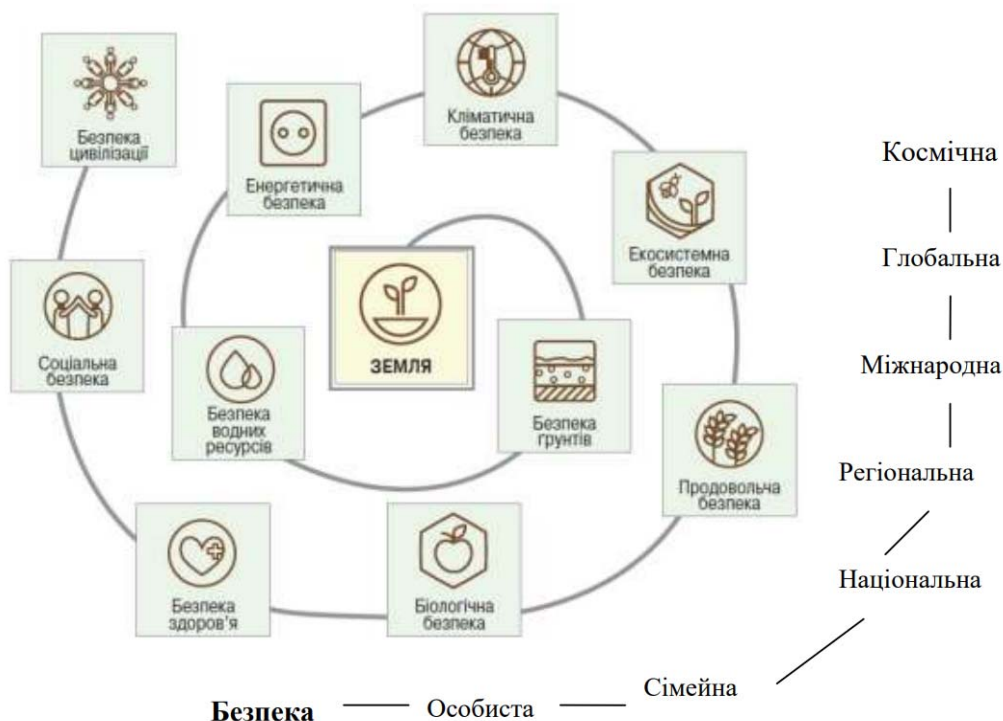
Рисунок 2. Значення земель для суспільства та їх основні функції

Джерело: розроблено з використанням джерела [10].

Значення та цінність земельних ресурсів з різних позицій докладно розглянуто у міжнародному огляді [10]. У цьому документі ясно показано, що вони можуть змінюватися в міру зміни добробуту та традицій землекористування. Ставлення до землі часто пов'язане з відчуттям суверенності, з юрисдикцією і залежить від різних форм власності та прав користування, що (на свою чергу) впливає на економічні та соціально-політичні взаємодії, включаючи конфлікти між спільнотами та цілими країнами. Всі ці фактори впливають на ставлення до землекористування, а також способи

управління земельними ресурсами і землекористуванням [5]. Тим не менш, збереження функцій земельних ресурсів є важливим внеском у забезпечення безпеки населення України та людства в цілому. Це забезпечує доступ до продовольства та води, стабільну зайнятість та життєзабезпечення, стійкість до зміни клімату та екстремальних природних явищ і зрештою соціальну та політичну безпеку.

Відповідно основна увага суспільства та системи управління земельними ресурсами і землекористуванням повинна бути приділена взаємозв'язкам між земельними ресурсами та безпекою людини, включаючи не тільки безпеку продовольства і водних ресурсів; охорону ґрунтів і біологічного різноманіття, але і захист життєзабезпечення громад та окремих людей; безпеку землеволодіння; безпеку в періоди посухи, повеней та інших стихійних лих, викликаних атмосферними умовами; підтвердження прав на збереження культурної та духовної самобутності; і що лежить в основі всього перерахованого вище соціальну і політичну безпеку (рис. 3).

Рисунок 3. Схема масштабів безпеки життєдіяльності людей [10]

На жаль сьогодні в Україні землю (у виді землекористування), на урядовому рівні не розглядають як земну біопродуктивну систему, що включає в себе ґрунт, рослинність, іншу біомасу, а також екологічні і гідрологічні процеси, які відбуваються всередині цієї системи. А відповідно із моделлю земельного устрою та якістю управління землекористуванням не пов'язується комплекс безпекових загроз життєдіяльності людини. Також слід відмітити, що природний капітал, який базується на земельних ресурсах, теж знаходиться під тиском, а це загрожує дестабілізації багатьох аспектів безпеки людини. Визнаючи той факт, що людство перебуває на критичному етапі, чинячи тиск на планетарні межі, ми підтверджуємо, що більш широкий ландшафтний підхід до управління, що враховує і інтегруючий широкий спектр стратегій землекористування, може допомогти повернути назад багато з сьогоднішніх негативних тенденцій щодо деградації земель, опустелювання та зміни клімату. Вирішення проблеми стимулюючих факторів і наслідків деградації земель залишається складним завданням; багато політичних та економічних сил, як і раніше дотримуються традиційних шляхів. Тому необхідні нові стратегії управління земельними ресурсами та землекористуванням, як усунути більшу частину тиску на земельні ресурси, і це буде гарним початком; але без узгоджених дій, які приведуть до залучення всіх секторів і зацікавлених сторін, ми не досягнемо успіху в здійсненні змін.

В цьому зв'язку «земля» повинна розглядатися в суспільстві при формуванні земельного устрою як: безцінний актив; природний, крім земельного, капітал; приватна власність, у виді земельних ресурсів має багатоаспектний характер; важливий компонент біосфери та суспільне благо, основа почуття власності, неринкова цінність.

Досліджуючи глобальні сценарії розвитку систем управління земельними ресурсами та землекористуванням [5], які ґрунтуються на припущенні, що з огляду на взаємну залежність методів сталого управління, вони є більш важливими детермінантами загальних результатів щодо безпеки навколишнього середовища, продовольства та життєдіяльності людей, ніж

прогнозовані показники зростання населення і економіки. Відповідно моделі земельного устрою мають відштовхуватися від ідеї компромісів: це не стільки наслідок зростання населення, який закладений в містобудівному плануванні, скільки передбачуваний результат *вузько та екологічно і соціально нераціонального планування*, стратегій і методів землекористування. В цьому зв'язку, нами розроблена парадигма зміни сучасної системи земельного устрою від моделі 1 і 2 до моделі 3 у контексті безпеки населення України (рис. 4).

Рисунок 4. Парадигма зміни сучасної системи земельного устрою від моделі 1 і 2 до моделі 3

Джерело: Розроблено з використанням джерела [7]

Таким чином, парадигма зміни сучасної системи земельного устрою полягає у переході від моделі 1 (де в основу покладена політика щодо земельних ресурсів) і 2 (де в основу покладена інформація про земельні ресурси) до моделі 3 (де в основу покладена інституціональна модель в розвитку земельного устрою) [2; 4]. В цьому зв'язку нами пропонується необхідність невідкладного розроблення «Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період». Можливу її структуру і зміст викладено нижче.

I. Загальні положення

1.1. Обґрунтування необхідності розроблення моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період

1.2. Загальна оцінка земельного устрою України і її регіонів станом на сьогодні (*післявоєнні виклики*)

1.3. Земельний устій України і її регіонів як основа подальшого сталого управління землекористуванням та розвитку сільських територій

1.3.1. Парадигма системи землекористування

1.3.2. Значення земельних та інших природних ресурсів

1.3.3. Фактори, що впливають на опустелювання території України та її регіонів (*наслідки військової агресії РФ, клімат, деградація земель і біорізноманіття, помилки територіально-адміністративного устрою, земельний ринок*)

1.4. Визначальні принципи планування та реалізації моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період

1.5. Основа та механізми реалізації стратегії

II. Основні стратегічні пріоритети

2.1. Стратегічний пріоритет № 1. Подолання наслідків військової агресії РФ (*розмінування територій, інвентаризація земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок бойових дій та терористичних актів, рекультивация, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів, відновлення прав на земельні ділянки*).

2.2. Стратегічний пріоритет № 2. Створення екологічного каркасу (*створення екологічної мережі та системи позахисних лісових смуг, відновлення мережі водних об'єктів тощо*) регіональних систем землекористування та здійснення зонування земель за їх придатністю і цінністю інших природних ресурсів.

2.3. Стратегічний пріоритет № 3. Шляхи виправлення помилок територіально-адміністративного устрою щодо районів та територіальних громад.

2.4. Стратегічний пріоритет № 4. Планування системи сталого (*збалансованого*) землекористування регіонів та територіальних громад

(напрями зменшення розораності території, оптимізації структури екологостабілізуючих угідь та урбанізованих, здійснення заходів щодо нейтральної деградації земель та біорізноманіття, формування багатофункціонального землекористування в процес зонування земель).

2.5. Стратегічний пріоритет № 5. Усунення соціально вразливих механізмів та інструментів ринкового обігу сільськогосподарських земельних ділянок та інтенсифікація розвитку сімейного фермерського землекористування *(законодавче врегулювання загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина України, яка не може перевищувати 100 га, розширення переліку осіб першої і другої черги переважного права купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, особливо щодо сімейних фермерських господарств, поетапного визначення Кабінетом Міністрів України територій територіальних громад сіл, селищ, міст щодо умов та порядку продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності та ділянок власників земельних часток (паїв) тільки після виконання рекультивациі, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів в наслідок бойових дій та терористичних актів а також розроблення та затвердження проектів землеустрою щодо зонування земель за типами (підтипами) землекористування за межами населених пунктів тощо).*

2.5. Стратегічний пріоритет № 5. Розроблення типових моделей районів та територіальних громад земельного устрою і механізмів регулювання системи землеволодінь і землекористувань за формами власності і господарювання із врахуванням ліквідації наслідків бойових дій та терористичних актів РФ а також проектів землеустрою щодо зонування земель за типами (підтипами) землекористування за межами населених пунктів.

2.6. Стратегічний пріоритет № 6. Відновлення обліку земель, землекористування та земельних ділянок на національному, регіональному та

рівні територіальних громад, покращити доступність, цілісність та інтероперабельність кадастрових реєстрів.

2.7. Стратегічний пріоритет № 7. Здійснення комунікаційної підтримки розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період.

III. Моніторинг реалізації Стратегії

3.1. Моніторинг операційного та організаційного забезпечення Стратегії

3.2. Напрями моніторингу Стратегії та ключові показники виконання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Парадигма зміни сучасної системи земельного устрою полягає в переході від моделі 1 (*в основу покладена політика щодо земельних ресурсів*) і 2 (*в основу покладена інформація про земельні ресурси*) до моделі 3 (*в основу покладена інституціональна модель в розвитку земельного устрою*). Запропоновано розроблення «Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період». Її структура і зміст включають. ***I. Загальні положення:*** 1.1. Обґрунтування необхідності розроблення моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період; 1.2. Загальна оцінка земельного устрою України і її регіонів станом на сьогодні (*післявоєнні виклики*); 1.3. Земельний устій України і її регіонів як основа подальшого сталого управління землекористуванням та розвитку сільських територій; 1.3.1. Парадигма системи землекористування; 1.3.2. Значення земельних та інших природних ресурсів; 1.3.3. Фактори, що впливають на опустелювання території України та її регіонів (*наслідки військової агресії РФ, клімат, деградація земель і біорізноманіття, помилки територіально-адміністративного устрою, земельний ринок*); 1.4. Визначальні принципи планування та реалізації моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період; 1.5. Основа та механізми реалізації стратегії. ***II. Основні стратегічні пріоритети:*** 2.1. Стратегічний пріоритет № 1. Подолання наслідків військової агресії РФ; 2.2. Стратегічний пріоритет № 2. Створення екологічного каркасу регіональних систем землекористування та здійснення зонування земель за їх придатністю і цінністю інших природних

ресурсів; 2.3. Стратегічний пріоритет № 3. Шляхи виправлення помилок територіально-адміністративного устрою щодо районів та територіальних громад; 2.4. Стратегічний пріоритет № 4. Планування системи сталого (збалансованого) землекористування регіонів та територіальних громад; 2.5. Стратегічний пріоритет № 5. Усунення соціально вразливих механізмів та інструментів ринкового обігу сільськогосподарських земельних ділянок та інтенсифікація розвитку сімейного фермерського землекористування; 2.5. Стратегічний пріоритет № 5. Розроблення типових моделей районів та територіальних громад земельного устрою і механізмів регулювання системи землеволодіння і землекористування за формами власності і господарювання із врахуванням ліквідації наслідків бойових дій та терористичних актів РФ а також проектів землеустрою щодо зонування земель за типами (підтипами) землекористування за межами населених пунктів; 2.6. Стратегічний пріоритет № 6. Відновлення обліку земель, землекористування та земельних ділянок на національному, регіональному та рівні територіальних громад, покращити доступність, цілісність та інтегрованість кадастрових реєстрів; 2.7. Стратегічний пріоритет № 7. Здійснення комунікаційної підтримки розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період. **III. Моніторинг реалізації Стратегії:** 3.1. Моніторинг операційного та організаційного забезпечення Стратегії; 3.2. Напрями моніторингу Стратегії та ключові показники виконання.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період та механізмів і інструментів їх реалізації. Також мають бути розроблені індикатори та показники оцінки ефективності реалізації пріоритетів.

Література

1. Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#top>.

2. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т.М. Земельний устрій України: понятійні і інституційні аспекти розвитку. *Агроевіт*. 2020, № 24. С. 3–11.
3. FAO (1976). A framework for land evaluation. FAO Soils Bulletin. № 32. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
4. Stocking, Michael A., and D. McCormack (1986). Soil potential ratings: II. A test of the method in Zimbabwe // *Soil Survey & Land Evaluation*. Vol. 6. P. 115–122.
5. Klingebiel, A.A., and P.H. Montgomery (1961). Land capability classification. *Agriculture Handbook* № 210. Washington, D.C.: Soil Conservation Service, Department of Agriculture.
6. Dent, David, and Anthony Young (1981). *Soil Survey and Land Evaluation*. London: George Allen and Unwin.
7. Beinroth, Freidrich, and others (1994). Land-related stresses in agroecosystems. In: *Stressed Ecosystems and Sustainable Agriculture* / S.M. Virmani, and others, eds. New Delhi: Oxford and IBH.
8. United Nations, 1995. Електронний ресурс: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1995/>.
9. World Bank (1998). Land quality indicators and their use in sustainable agriculture and rural development. Proceedings of workshop. Rome: United Nations Development Programme and Food and Agriculture Organization of the United Nations.
10. World Bank (2008). *Sustainable Land Management Sourcebook*. Washington, D.C.: World Bank.
11. FAO (2007). Land evaluation: towards a revised framework. Land and Water Discussion Paper No 6. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
12. Liniger, Hanspeter, and others (2011). *Sustainable Land Management in Practice. Guidelines and Best Practices for sub-Saharan Africa*. TerrAfrica, World Overview of Conservation Approaches and Technologies (WOCAT) and Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO).
13. Hatfield, Jerry, and Lois Wright Morton (2013). Marginality principle. In: *Principles of Sustainable Management in Agroecosystems* / Rattan Lal and Bobby A. Stewart, eds. Boca Raton, London, New York: CRC Press.

14. Global Land Outlook. First Edition. (GLO, 2017) Electronic resource: https://www.unccd.int/sites/default/files/documents/2017-09/GLO_Full_Report_low_res.pdf.

15. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія / А. М. Третяк та ін.; за заг. ред. А. М. Третяка. Біла Церква: ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. 227 с.

16. Enemark S. Understanding the land management paradigm. In Symposium on Innovative Technology for Land Administration: FIG Commission 7. 2005. Pp. 17-27.

17. Третяк А. М., Прядка Т. М. Інституціонально-поведінкова теорія — методологічна основа розвитку земельного устрою в Україні. Економіка та держава. 2022. № 6. с. 22-28.

18. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М. Структура інституціонального середовища функціонування земельного устрою сільських територій як системи . Економіка та держава. 2022. № 8. с. 18-24.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), "Concept of the National target program of land use and protection", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#top>.

2. Tretiak, A. Tretiak, V. and Pryadka, T. (2020), "Land system of Ukraine: conceptual and institutional aspects of the development", Agrosvit, vol. 24, pp. 3-11.

3. FAO (1976), "A framework for land evaluation", FAO Soils Bulletin, vol. 32.

4. Stocking, M. A., and McCormack, D. (1986), "Soil potential ratings: II. A test of the method in Zimbabwe", Soil Survey & Land Evaluation, Vol. 6, pp. 115–122.

5. Klingebiel, A.A., and Montgomery, P.H. (1961), " Land capability classification ", Agriculture Handbook, vol. 210.

6. Dent, D. and Young, A. (1981), Soil Survey and Land Evaluation, George Allen and Unwin, London, UK.

7. Beinroth, F. (1994), Land-related stresses in agroecosystems. In: Stressed Ecosystems and Sustainable Agriculture, Oxford and IBH, New Delhi, India.

8. United Nations (1995), available at: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1995/> (Accessed 15 Feb 2023).

9. World Bank (1998), Land quality indicators and their use in sustainable agriculture and rural development. Proceedings of workshop, United Nations Development Programme and Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy.
10. World Bank (2008), Sustainable Land Management Sourcebook, World Bank, Washington, D.C., USA.
11. FAO (2007), “ Land evaluation: towards a revised framework ”, Land and Water Discussion Paper. Food and Agriculture Organization of the United Nations, vol. 6.
12. Liniger, H. (2011), Sustainable Land Management in Practice. Guidelines and Best Practices for sub-Saharan Africa. TerrAfrica, World Overview of Conservation Approaches and Technologies (WOCAT) and Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO).
13. Hatfield, J., and Morton, L. W. (2013), Marginality principle. In: Principles of Sustainable Management in Agroecosystems, CRC Press, Boca Raton, London, New York.
14. UNCCD (2017), “Global Land Outlook. First Edition”, available at: https://www.unccd.int/sites/default/files/documents/2017-09/GLO_Full_Report_low_res.pdf (Accessed 15 Feb 2023).
15. Tretiak, A. Tretiak, V. Pryadka, T. and Tretiak, N. (2021), Terytorial'no-prostorove planuvannia: bazovi zasady teorii, metodolohii, praktyky [Territorial-spatial planning: basic principles of theory, methodology, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine
16. Enemark S. (2005), “Understanding the land management paradigm”, In Symposium on Innovative Technology for Land Administration: FIG Commission 7, pp. 17-27.
17. Tretiak, A. and Pryadka, T. (2022), “Institutional-behavioral theory — the methodological basis of the development of the land system in Ukraine”, Economy and the state, vol. 6, pp. 22-28.
18. Tretiak, A., Tretiak, V. and Pryadka, T. (2022), “The structure of the institutional environment of the functioning of the land system of rural areas as a system”, Economy and the state, vol. 8, pp. 18-24.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2023 р.